

הלכות פרוזבול

Reviewed by Rav Moshe Heinemann שליט"א

Contents

א - Canceling of loans - השמטת כספים	א
Loans that need a פרוזבול to prevent cancelation.....	ב
Loans that do not need a פרוזבול to prevent cancelation.....	ב
ג פרוזבול on a דינים	ג
ד Process of making a פרוזבול	ד
ד Who needs a פרוזבול written	ד
ה Land ownership	ה
ה After a פרוזבול is written	ה
ו When to write a פרוזבול	ו
ו פרוזבול of the נוסח	ו
ז If one forgot to make a פרוזבול	ז
What the lender should do	ז
What the לוח should do.....	ז

Canceling of loans - השמטת כספים

חז"ל³ חוו"ל that teaches¹ that שמיטה cancels all loans between Yidden² even in חז"ל³ enacted⁴ (canceling of loans) even nowadays.⁵

When one makes a פרוזבול he gives his loans over to בית דין, so he does not need to cancel them.⁶

¹ דברים ט"ו: א'-ו' "דבר השמטה שמוט כל-פעל משה ידו, אשר ישה פרה"ו

² דברים ט"ו: ג'

³ קידושין לח: (רבי אלעזר ברבי שמעון)

⁴ רבי בברייתא גיטין לו. – בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים. ופי' רש"י שם ד"ה שביעית שהשמטת קרקע תלויה ביובל ולענין יובל איתא בברייתא ערכין לב: שצריך כל ישראל שיהיו כתיקונן ולא מעורבין. והובא דין זה ברמב"ם פרק י' מהל' שו"י הל' ח', וכן ש"ך סי' ס"ז ס"ק א'. ועי' חזון איש שביעית סי' כ"א ס"ק ב' שכתב שאף אם ישבו ישראל על אדמתן קדם ביאת הגואל לא ינהג יובל דהא קדם חזרת נבואה אין אנו בקיאים ביוחסי השבטים וגם בטלה חלוקה ראשונה כיון שעתידה לחלק חלוקה חדשה. ומה שנוהגת גם בחז"ל הוא מהגמ' קידושין לח: ועי' פתחי תשובה ס"ק א' שהביא דעה שגם בזה"ז משמט מה"י.

⁵ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף א' פאת השלחן סי' כ"ט סעיף ג' ולהר"ה מובא בבעל התרומות שער מ"ה סי' ד' אין שביעית נוהג בזה"ז כלל.

⁶ כ' הריטב"א מכות ג: ד"ה רב ענן (מובא בבדק הבית חו"מ סי' ס"ז סעיף ב') – ואע"ג שכולם כותבים פרוזבול לא תשכח תורת שביעית ושהיא משמטת חובות כיון דאוושא מילתא כשכולם באים לכתוב פרוזבול. ונ"ל שיש עוד דוגמא בזה במה שגזרו עירובי חצירות ושיתופי מובאות שאף אם כולם משתמשים בעירוב, מ"מ יודעים שצריכים עירוב ויש מקומות שא"א בעירוב ולא יבאו להוציא לרה"ר. ברש"י גיטין לו: איתא ש"פרוז" הוא ל' תקנה. ואמר רב חסדא לו: -לז. ש"בול" הוא ל' עשירים ו"בוט"י הוא ל' עניים. ופי' רש"י דהוי תקנה לעשירים שלא לעבור על "קרבה שנת השבע כו"ו ותקנה גם לעניים שימצאו הלוואות. ונ"ל שנקרא פרוזבול ולא פרוזבטי שירגישו העשירים שהוא לטובתם ולא ירע לבבם כשמטריחים לכתוב פרוזבול.

Loans that need פרוזבול to prevent cancelation include:⁷

- **בעל פה**: Loans given without a written document.⁸
- **בשטר**: Loans written on a (formal) document.⁹
- **פירות**: Even if the item loaned was not money, but a different item which is used and replaced¹⁰ such as eggs or flour.¹¹

Loans that do not need פרוזבול to prevent cancelation include:¹²

- **קבע לו זמן אחר שביעית** – If the due date for the loan is after שביעית such as:¹³
 - A **Postdated check** dated for after ראש השנה.¹⁴
 - **סתם הלואה ל' יום** - money that was borrowed within 30 days of ראש השנה and no due date was discussed.¹⁵
 - **Installment payments** – If a loan is supposed to be paid in installments, all payments which are not due until after ראש השנה are considered.¹⁶
- **פקדון** – If the loaned item is supposed to be returned intact¹⁷ such as tools.¹⁸
- **שותפים** – Partners temporarily holding onto property of an active partnership.¹⁹
- **Gift certificates**²⁰
- **A משכון (collateral) will sometimes prevent cancelation.**²¹
 - An **uncashed check** is like a משכון and prevents cancellation.²²
- **מוסר שטרותיו לב"ד** – If one physically hands over²³ his loan documents to בית דין, שביעית does not cancel.²⁴

⁷ Another debt canceled by Sheviis not listed above is an Arev: If a guarantor paid a debt on behalf of the debtor, the debtor now owes the payment to the guarantor. This debt to the guarantor is canceled by Sheviis. (Sh"A Ch"M 67:5)

⁸ שביעית י: א', שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף ב'

⁹ שביעית י: א', שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף ב'

¹⁰ As opposed to a Pikadon where the borrowed item is to be returned intact such as tools.

¹¹ מלאכת שלמה שביעית פרק יי משנה ב' בהגה"ה מובא בבן איש חי שנה א' סוף פ' כי תבא ובס' שולחן שלמה

¹² Other cases include: 1) If the debtor swore that he does not owe and has not yet admitted nor have witnesses come to testify that he really does owe (Sh"A Ch"M 67:6-7 with Shach 15). 2) If Bais Din presented the creditor with a document that he is owed the money (Sh"A Ch"M 67:8 with Shach 17). 3) If one purchases a loan from a Goy, even though the debtor is a Yid (Sh"A Ch"M 67:17) (It would seem that the reason is because it is like a loan that was given Al M'nas

Shelo Tishmataini Sheviis. 4) A loan to a Goy (Devarim 15:3),

¹³ רב יהודה אמר שמואל מכות ג, שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י'

¹⁴ שו"ת אג"מ ח"מ חלק ב' סי' ט"ו

¹⁵ שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א ומשום דסתם הלואה שלשים יום ועדיין לא הגיע זמן פרעון שו"ע (ח"מ סימן ע"ג סעיף א').

¹⁶ וכס' דבר אברהם חלק א' סי' ל"ב ס"ק ד' ודלא כהקצה"ח סי' ס"ז ס"ק ד' ותומים סי' ס" ס"ק ט"ז

¹⁷ דוגמא שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א

¹⁸ As opposed to a Halvah such as ingredients which are replaced.

¹⁹ שו"ת הרא"ש כלל ע"ז סיג ובספרי פרשת ראה הובא בס' אור זרוע פסקי ע"ז סי' קי"ח

²⁰ שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף ד'

²¹ שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א משום שלא נחשב הלואה הניתן ליפרע.

²² If the creditor is holding onto Metaltilin (portable property) to ensure payment (Sheviis 10:2, Ch"M 67:12-13, see Aruch Hashulchan 67:3 - whether he received the Mashkon at the time of the loan and is holding onto it until paid back or received later and must be returned daily). Holding onto real estate often will not prevent cancelation (Ch"M 67:2)

²³ כך שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א דהוי כמו משכון. ואע"ג שאם יסיר הלואה ממונו מהבנק וכדומה לא יוכל המלוה לגבותו, כיון שזה אסור מדינא דמלכותא נחשב ביד המלוה. ובשו"ת שבט הלוי חלק ט סימן רצ"א אות ה' כתב שאינו משמט משום דהוי שוה כסף משום שיכול למוכרו. אבל נראה שטעם זה תלוי על מנהג המקום. שבהרבה מקומות שלא ימצא קונים וא"כ אינו שוה כסף. עוד נתן טעם משום דכגבוי דמי. אבל בס' תשובות והנהגות כרך ג סימן תמ"ז החמיר דשמא הוא רק הוראה לבנק לשלם.

²⁴ ריטב"א מכות ג: ולא כרש"י שס"מ physically given over aren't physical loan documents where the actual loan documents are physically given over. This is different than a Pruzbul which the actual loan documents are physically given over.

²⁵ שביעית י: ב', שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"א ע"פ ש"ך ס"ק כ"ב

- **צדקה**: A debt to צדקה is not canceled by שביעית.²⁵
- If a **debt is accrued**, שביעית does not cancel the outstanding amount²⁶ until it turns into a loan (זקף עליו במלוה). זקף עליו במלוה occurs when the person who has been providing goods/services informs the debtor that he is ready to collect the balance.²⁷
 - **שביעית does not cancel**:
 - **הקפת חנות** – items purchased on credit from a store or vendor,²⁸ and
 - **שכר שכיר** – wages for services that are rendered (e.g., the service provider will calculate afterwards how much he is owed).²⁹
 - If **זקף עליו במלוה**, then **שביעית does cancel** when the one providing goods/services gives a due date for the amount owed,³⁰ such as sending an invoice/bill.³¹ See examples in the footnote.³²
 - **Caution to providers**: If after writing a פרוזבול, one calculates the balance and asks to be paid before ראש השנה, שביעית does cancel.³³

פרוזבול on דינים

ספרדים are required to have דינים on a פרוזבול that are: בקיאים בדין (knowledgeable in Jewish monetary law),³⁴ (שטר פרוזבול בקיאים בענין פרוזבול)³⁵ and יודעים (familiar with laws of loans being canceled at the end of the seventh year).³⁶ Some also require that they be המחום רבים עליהם (accepted in the town as a דין).³⁷

- **ספרדים** generally are מוסר מודעה and tell עדים that they want to give over their loans to a מומחים.³⁸ (This also works for אשכנזים.)
- **אשכנזים** use any³⁹ בית דין⁴⁰ of three men over מצוה⁴¹ בר מצוה who know how to learn גמרא.⁴²

²⁵ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ח ובסמ"ע ס"ק נ' ביאר משום דב"ד יד של עניים
deferred liability²⁶

²⁷ רמ"א סי' ס"ז סעיף י"ד

²⁸ שביעית י"א, שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"ד

²⁹ שביעית י"א, שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף ט"ו

³⁰ רמ"א סי' ס"ז סעיף י"ד

³¹ However, the fact that the debtor can look up his balance in his portal on their website does not make it Zakaf Alav Bimilva. (שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א)

³² Utilities (water, gas, electric) are not due to be paid when consumed. When a bill is sent, the balance is now a loan. Repairmen sometimes does not expect daily compensation or give a flat rate, but after completing the job will send a bill.

³³ Since he was now Zukof Alav Bimilva and did not write another Pruzbul.

³⁴ שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"ח

³⁵ שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"ח. ועי' שולחן שלמה שמיטת כספים פרוזבול אות י"ז שאפילו למדו המשניות שמדברים בפרוזבול סגי.

³⁶ שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"ח

³⁷ שו"ע ח"מ סי' ס"ז סעיף י"ח

³⁸ עי' שערי צדק להח"א פי' כ"א הל' ו'

³⁹ ואפילו קרובים. עי' בסי' שמיטת כספים כהלכתה פרק ט"ו סעיף ז' ח' – אם המלוה קרוב להדיינים – ספר ערך לחם למהריק"ש חו"מ סי' ס"ז סעיף ל"א ושו"ת תשובה מאהבה חלק א' סי' ע"ב, מתירים. בשו"ת מנחת יצחק חלק י"א סי' ק"מ מקיל אם הלוח קרוב לאחד מהדיינים או אפילו שלשתם (וא"כ הדיינים קרובים זה לזה).

אם הדיינים קרובים זה לזה עי' ספר ערך לחם למהריק"ש חו"מ סי' ס"ז סעיף י"ח שכי' לא יהיו קרובים זה לזה דבעינן ב"ד חשובי. א"כ לבני אשכנז שאינם מקפידין על ב"ד חשוב יהיה כשר אפילו אם הם קרובים זה לזה.

⁴⁰ רמ"א חו"מ סי' ס"ז סעיף י"ח, פאת השלחן פרק כ"ט סעיף כ"ו ועי' חוט השני פרק ט' מהל' שמיטה סוף אות י"ז

⁴¹ שו"ע חו"מ סי' ג' סעיף ז'

⁴² כך שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א ועי' חו"מ סי' ס"ז סעיף י"א

פרוזבול Process of making a

Part 1 – Saying: The lender says⁴³ to a בית דין that he is giving over his loans to them.⁴⁴ One can also write in the presence of בית דין that he is giving over the loan and hand the paper to the presiding בית דין.⁴⁵

Part 2 – שטר: The דיינים write a שטר (if it is not already written),⁴⁶ and sign it.⁴⁷

- **ראש בשעת הדחק** (extenuating circumstance): One who only remembers right before ראש should still gather a בית דין. He verbally tells the בית דין that he is giving over his loans to them even if they are unable to write a פרוזבול.⁴⁸
- **Mail** – if one is unable to come in person, he can send a signed and dated notice to בית דין. It must be clear that the lender wrote it. בית דין should sign a פרוזבול using the date that the lender wrote his notice.⁴⁹
- **שליח** – One can send a שליח to בית דין to make a פרוזבול for him.⁵⁰ The נוסח השטר written by בית דין is adjusted to say פלוגי השליחות פלוגי.⁵¹ If בית דין used a regular נוסח for the פרוזבול, it works.⁵²

Who needs a פרוזבול written

Everyone: Even one who is not aware of loans owed to him should write a פרוזבול.⁵³

קטנים: A child under בר מצוה without an outstanding loan does not write a פרוזבול.⁵⁴

Women: Women also are included in השמטת כספים and need a פרוזבול.⁵⁵

- A **married woman's** money is generally considered to be her husband's, so his פרוזבול takes care of her loans.⁵⁶

⁴³ This is done without any Kinyan (סי חוט השני פרק ט' אות י"ח)

⁴⁴ שו"ע ורמ"א חו"מ סי' ס"ז סעיף י"ט עם סמ"ע ס"ק ל"ח

⁴⁵ שו"ת ח"ס (חלק ה') חו"מ סי' ק"יג – אפשר דבעינן דווקא אמירה... אפי' היכי דמהני היינו אם יעמוד לפני הב"ד ויכתוב דבריו. ושמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א שאע"פ שלשון השטר משמע אמירה, אינו מעכב והוי רק שופרא דשטרא.

⁴⁶ באמת ת"ח וגם כל אדם יכולים למסור בע"פ שו"ע ורמ"א חו"מ סי' ס"ז סעיף כ'

⁴⁷ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף י"ט

⁴⁸ רמ"א חו"מ סי' ס"ז סעיף כ', שערי צדק כ"ט ו', פתחי תשובה חו"מ סי' ס"ז ס"ק ג' בשם שו"ת ח"ס חלק מו"ח סי' ק"יג

⁴⁹ שו"ת ח"ס (חלק ה') חו"מ סי' ק"יג השיב כל זה לתלמידו הרב מאיר (אש)

⁵⁰ ברכי יוסף או"ח סי' תל"ד אות ה'

⁵¹ ברכי יוסף או"ח סי' תל"ד אות ה'

⁵² שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א שנוסח של הברכי יוסף הוא רק משום שופרא דשטרא

⁵³ שולחן שלמה להרב ש.ז. אויערבאך – שאם יזכר אחר כך לא יבא לעבור איסור אם יתבענו. ונראה שלהמון עם יתכן גם שאינו מכיר שעשה הלואה כגון שזקף עליו במלוה וכדומה. וני עוד טעם ע"פ התומים סי' ס"ז ס"ק א' שע"י שכותבין יש חיזוק אמונה שהכל מה'.

⁵⁴ שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א משום דאין שייך חינוך כיון שכשהוא גדול שמא לא ילוה ולא יצטרך פרוזבול. ועוד בלא"ה משום שאין כתיבת הפרוזבול מצוה.

ואם הגיע לשעת הפעוטות, (חו"מ סי' רל"ה) והלוה מעות והם מעות של עצמו יכתוב שטר. (שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א).

ובסי' אורים ותומים סי' ס"ז תומים ס"ק כ"ה – אי"צ פרוזבול דלאו בני מיבעד מצוה נינהו, ואף כשיגדילו תו לא חל שמיטה כלל. אבל המניח מי תע"ז כי אע"פ שאינם בני מצוה מ"מ נחלט החוב כי הוא אפקעתא דמלכא. והיה נראה להביא ראיה שצריכים משו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ח שפסק שיתומים קטנים אי"צ פרוזבול – משמע ששאר קטנים צריכים. ויש לדחות שרצה לחלק מיתומים גדולים אבל קטנים דעלמא

ומ"מ אם הלוה אין לו קרקע צריך אחר ליתן לו קרקע שקטן אינו מקנה קרקע (שו"ע חו"מ סי' רל"ה סעיף א')

⁵⁵ אע"ג שהזמן גרמא כיון שיש בה ל"ת חל גם על נשים (שולחן שלמה)

⁵⁶ ואם יש לה ממון של עצמה והיא מלוה צריכה פרוזבול ובעלה יכול לכתוב בשבילה ואפילו שכח לשאול אם היא רוצה כיון שזכות הוא לה

Land ownership

פרוזהבול (creditor/lender) מלוה (debtor/borrower) לזה (לוה) A

- **כל שהוא**: Any amount of land is sufficient.⁵⁷
- **שאלה ושכירות**: Borrowed or rented land is sufficient to write a פרוזהבול.⁵⁸
- **מזכה לו**: If the לזה does not own land, the lender may be מזכה the לזה with land that he owns/rents.⁵⁹
 - The lender can give the borrower for a week a mere 2"x2" of the area behind his door when it is open (i.e., an area that is impractical to use).⁶⁰
 - If the lender does need to give the land to the לזה, he can do so with a קנין סודר.⁶¹
 - **קנין ע"י אחר** – having a third party acquire on behalf of the לזה:⁶² A דין for the לזה (or someone else) can give a pen to the lender and state that by doing so he is acquiring on behalf of the לזה the land which the lender offered.
 - **Singles**: Singles living at home with their parents or in a dormitory are not considered to be owning the property on which they live.⁶³
- **עציץ נקוב**: A plant⁶⁴ growing in a flower pot that has a hole on the bottom is sufficient land to allow writing a פרוזהבול.⁶⁵
 - The flowerpot must rest over the ground.⁶⁶
 - One who does not have land can purchase a flowerpot and get permission to put it in his friend's yard.

After a פרוזהבול is written

- The lender is trusted to say that he made a פרוזהבול and lost it.⁶⁷
- Once a פרוזהבול is made for a loan it works for that loan for every future שמיטה.⁶⁸

⁵⁷ שביעית י: ו', שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ב

⁵⁸ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ג

⁵⁹ שביעית י: ח' ועי' שערי צדק לבעל חכמת אדם פרק כ"א אות ח' שאינו רגיל שלא יהיה לו קרקע כלל

⁶⁰ כך שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א. ולא רצה שיתן פחות מזה כדי שיהיה קצת חשיבות ולא כחוכא וטלולא.

⁶¹ עי' שו"ע חו"מ סי' ק"צ סעיף א'. גם יכול לעשות כן בקנין שטר ויכתוב בשטר "קניתי קרקע לכל מי שלוח ממני". ובשעה שמוסר השטר לדיינים יקנה הקרקע בשביל הלוח.

⁶² even though the borrower did not appoint him

⁶³ שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א. וק"ק לפ"ז מה הוקשה להח"ס בשו"ת סי' נ' המובא בפ"ת ס"ק ד'היכי משכחת מי שאין לו קרקע אם לא ששוכב אקילקלא דמתא – הלא משכחת לה במי שסומך על שולחן אביו. ויש לדחוק שאינו שכח שהוא יהיה לזה.

ועי' בס' דבר אברהם חלק ב' סי' י"ז השואל הביא ממהרי"ל דיסקין שאם בעל הקרקע נתן רשות לאחר ליתן עציץ נקוב בשדהו, אבל בעל הקרקע יכול לשנות מקומו, לא הוי מקום מיוחד ואין כותבין עליו פרוזהבול. אבל הדבר אברהם תמה על זה ולא קיבלו וס"ל דגם בכה"ג כותבין עליו פרוזהבול. ובס' שמיטת כספים כהלכתה רצה ללמוד משם לבחור בישיבה שנתנו לו מקום אבל יכולים לשנותו.

⁶⁴ שו"ת מנחת שלמה חלק א' סי' מ' – שהוא יונק מהקרקע

⁶⁵ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ב

⁶⁶ שו"ת מנחת שלמה חלק א' סי' מ"א אות ב' דן שאפשר אפילו מנח על הרצפה

⁶⁷ רב נחמן גיטין לו: , שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ל"ג

⁶⁸ שו"ת רדב"ז סי' קע"ו

פרוזבול When to write a

One must write the פרוזבול before ראש השנה at the end⁶⁹ of שביעית.⁷⁰

- **Write early:** One may write a פרוזבול long before שביעית is over.⁷¹
 - A פרוזבול only helps for loans that occurred prior to when the פרוזבול was made.⁷²
To include as many loans as possible, the מנהג is to wait until ערב ראש השנה to make a פרוזבול.⁷³
- **Location of מלוה or לווה:** If the lender is in America he may write a פרוזבול up until ראש השנה even if the לווה is in ארץ ישראל and שמיטה is already over for him.⁷⁴

פרוזבול of the נוסח

- **Language:** A פרוזבול works in any language.⁷⁵
- **Text:** One should use a פרוזבול contract from a reliable source to ensure that it is worded properly. Below is a sample.⁷⁶ The underlined words are changed depending on the date, location, and names. The italicized words should be spoken to the דיינים.

_____ בשבת _____ יום לחדש _____ שנת
חמשת אלפים ושבע מאות _____ לבריאת
עולם למנין שאנו מונין כאן מתא _____
במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא
_____ המלוה ואמר לפנינו, 'יהן שנה
זו שנת שביעית ויש לי חובות בשטר ובעל פה על
אחרים והריני מוסר לכם בית דין שכל חוב שיש
לי, שאגבנו כל זמן שארצה כתקנת חז"ל שתיקן
הלל פרוזבול."

נאום _____ דין
נאום _____ דין
נאום _____ דין

בחד בשבת תשעה ועשרים יום לחדש אלול שנת
חמשת אלפים ושבע מאות ושמונים ושמנים
לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן מתא
באלטמימאר במותב תלתא כחדא הוינא ואתא
לקדמנא פלוני בן פלוני המלוה ואמר לפנינו, 'יהן
שנה זו שנת שביעית ויש לי חובות בשטר ובעל
פה על אחרים והריני מוסר לכם בית דין שכל
חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה כתקנת
חז"ל שתיקן הלל פרוזבול."

נאום פלוני בן פלוני דין
נאום פלוני בן פלוני דין
נאום פלוני בן פלוני דין

- **Single פרוזבול :** A creditor only needs one פרוזבול for all his loans.⁷⁷

⁶⁹ Those who have the custom to **also** write a Pruzbul before the beginning of Shemitta should be careful to still write one towards the end of Shemitta.

⁷⁰ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ל' והוכיח הרמב"ם פרק ט' מהל' שו"י הל' ד' מדכתיב דברים ט"ו: 'א' מקץ שבע שנים תעשה שמיטה כו'. ועיי פתחי תשובה שם סי' ה' בשם חתם סופר סי' נ' שיש מחמירים להרא"ש גיטין פרק ד' סי' י"ח שהביא תוספתא שביעית פ"ח דאיתא התם "אימתי כותבין עליו פרוזבול ערייה של שביעית". ומ"מ, גם החמירים לדעה זו יעשה עוד פרוזבול קודם סוף שביעית דלכו"ע אינו מועיל פרוזבול להלוואה שעשה אחר שכתבו.

⁷¹ מו"ק ג' ג' וכמעשה שהוכיח החז"א מאותו משנה

⁷² עיי חו"מ סי' ס"ז סעיף ל"ב וברמב"ם פי' המשנה שביעית י': ח'

⁷³ אם טעו וכתבו זמן בפרוזבול קודם לזמן שבאמת כתבו – הפרוזבול כשר לגבות לחובות שלפני זמן הכתוב בו. אבל אם כתבו זמן ליום הבא – הפרוזבול פסול לגמרי. (שביעית י': ה')

⁷⁴ שמעתי ממו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א. ועיי שו"ת מנחת שלמה חלק א' סי' מ"ז אות ב' שנסתפק בזה.

⁷⁵ שו"ע חו"מ סי' מ"ב סעיף ב'

⁷⁶ נוסח זה ע"פ מו"ר הרב משה היינעמאן שליט"א. ועיקרו מהמשנה שביעית י': ד' - מוסר אָני לְכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הַדְּיָנִים שֶׁבְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי, שְׁכָל חוֹב שֶׁשָּׁלַח לִי, שֶׁאֶגְבְּנוּ כָל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה.

⁷⁷ שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף כ"ו-כ"ז

פרוזבול If one forgot to make a

If one forgot to write a פרוזבול, or if he made a loan after writing the פרוזבול (before ראש השנה at the end of שביעית), the loan is canceled.

What the lender should do

The lender may not demand payment after שביעית. If the לוח comes to pay, the lender should tell the לוח that, “משמט אני – I have removed myself from the loan, so you need not pay”.⁷⁸ If the לוח responds that he wants to give the money as a gift, the lender may accept.⁷⁹

- The lender may even pressure the לוח to give him such a gift.⁸⁰

What the לוח should do

encourage the לוח to come to pay back the loan even after שמיטה as a present.⁸¹ When the lender tells him that the loan has been cancelled the לוח should tell him, “I want to give you the money as a gift”.⁸²

⁷⁸ דברים ט"ו: ב"ג'. וכדי לקקים מצוה זו, כתב הבן איש חי שנה א' סוף פ' כי תבא שבערב ר"ה אחר שכי פרוזבול ילוח דבר מועט וכשיבא חברו לשלם יאמר משמט אני.

⁷⁹ שביעית י': ח', שו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ל"ו

⁸⁰ רבה גיטין לו':, שערי צדק פ' כ"א סעיף י"ב, ש"ך חו"מ סי' ס"ז ס"ק י"א. ועיי שו"ת אג"מ חו"מ חלק ב' סי' ט"ו

⁸¹ פרק י' מהלי שמיטה ויובל הלי כ"ח, תוס' ב"ב קמט. ד"ה מגמרי, שו"ת אג"מ חו"מ חלק ב' סי' ט"ו

⁸² שביעית י': ט' - רוח חכמים נוחה הימנו. יש"ש גיטין פרק ד' סי' מ"ה- אי לא עביד הכי לאו ... צורבא מרבנן. רמב"ם פרק ט' מהלי שו"י הלי כ"ח